

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Speculu[m] officii misse expositorium

Johannes <de Lambsheim>

Heidelberg, 1495.06.29

quinta pars misse [quod] sacramenti perceptio vel co[mmun]io.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30862

19.
intra quorū nos cōsortium
nō estimator meriti sed vel
nie quesumus largitor ad/
mitte. Per christū do. no.

Hic petit collationē glorie. suffragiū
p̄ viuis et cōsortiū cū sanctis. Dicit no-
bis. in p̄sona sui et populi. Et est sensus
Hobis quoq; peccatorib; miserere q̄ p̄
alijs intercessimus. cū nos gr̄a tua plus
indigeam. Ops deus q̄ nō es estima-
tor meriti sed largitor venie. digner̄ nos
sociare sanctis tuis. et aliquā p̄tē beaticu-
dinis trib;ere cū istis sanctis tuis apo-
stolis et martyrib;. Cū iohāne sup. ba-
p̄tista. Et noiat hic sc̄tōs q̄s firmiter cre-
dimus deo placere. Quoz sunt octo ma-
sculini sexus: et septē feminini. qz hoc sa-
cramentū digne sumētes. octo beatus
dinibus et septē donis spiritus sancti cō-
iungunt. Et ponūtur duo apli Barthi-
as et Barnabas q̄ post ascēsiōnē xp̄i fue-
rūt electi. Quinq; martyres in memo-
riā quinq; vulnerū. Sacerdos cū dicit.
Hobis quoq; peccat̄ pecc̄ cū expressio-
ne vocis sic publican. In t̄nisione pes-
toris sunt tria. Fetus somus et tact. qz
tripliciter peccam. cogitāōe. locutōe. et
opere. Et̄ significat p̄titionē latronis
dextri. Amē nō addit̄ in fine. qz sequit̄
cōtinuatiō. Ibi. p.

Per quē hec oia dñe semper
bonū creas sancti + ficas
vini + ficas bñ + dicitis. et
prestas nobis per + ipsum.
et cū + ipso et in + ipso. est
tibi deo + patri omnipotē-
ti. in vnitare + sp̄s sancti.
ois honor et gloria Per oia
secula seculorū. Amen.

Hec est cōclusio totius canonis. h̄c cō-
cludunt ea q̄ circa corp̄is dñi cōfectiōnē
sunt opa trinitatis. Dicit igit. Per quē.
id est xp̄m filiū tuū. hec oia. i. panē et vi-
nū bona sacramēta. creas cōdendo na-
turā. viuificas trāsubstantiādo mātē-
riā. bñdicitis accumulādo gratiā. Uel sic
Per quē hec oia bona creas q̄tū ad sub-
stantiā panis et vini. Sanctificas p̄uer-
tēdo in carnē et sanguinē xp̄i. Gluificas
restaurādo nobis vitā eternā. Bñdicitis
multiplicādo per hec nobis dona gr̄e. et
p̄stas q̄tū ad vsum sp̄ialis ab̄i et pot.
Per ip̄m. i. xp̄m mediatorē. et cū ip̄o. i.
coequali. et i ip̄o rāq; p̄substantiāli. Et t̄
bi deo patri in vnitare sp̄s sancti. ois ho-
nor rāq; dñi. et gloria. i. deo. In deo pa-
tre notat̄ auctoritas. in filio equalitas.
in spiritu sancto cōmunitas. In xp̄o em̄
tres sunt vnite substātie. scz. diuinitas.
corpus et anima Tres sunt cruces ibi.
sanctificas rē. significant. primo q̄ oia
bona creata et recreata sanctificāt viuifi-
cantur et bñdicunt̄ in virtute benedictō-
nis xp̄i. Per quē. Hic notat̄ p̄ tres cru-
ces trinitatis operationē. **A**llegorice.
prime tres cruces rep̄tant tres horas.
q̄bus xp̄s in cruce pepēdit. Alie tres de
signāt tria q̄ xp̄s sustinuit in cruce. pas-
sionē in corp̄e. passionē in mēte. p̄passio-
nē in corde. Alie due sc̄at̄ diuisionē corp̄-
poris et anime. Uel duo sacramēta que p̄-
fluxere de latere xp̄i. scz. aqua regeneratio-
nis et sanguinis redemptōis. Post hoc
alta voce dicit. Per oia secula seclorū amē
qz hic p̄cludit missē canonē. Et rep̄tat
xp̄i expirationē. Hostie eleuare retractio
christi significat sepulturā. Calix q̄ cor-
operit̄ corporali. designat̄ monumentū
clausum lapide. Dñice orōnis septē p̄-
titiones. representāt septē verba christi
in cruce prolata.

Quinta pars missē s̄z sacra-
menti perceptio vel cōio.

Omnis. Preceptis sa-
luta. monici et diuina
instituzione formati aude-
mus dicere. Pater noster
qui es in celis scificetur no-
tū te. Sz libera nos a ma-
lo. Amen.

Hec est pars quinta principalis spūs
mille. in q̄ agit de peccatorū digna pce-
ptione. Et diuidit̄ in quatuor ptes s̄m q̄
quatuor sunt q̄ disponūt ad sacri sum-
ptionē. Nā primo petit hui⁹ venerādi sa-
cramēti pceptionē in orōe dñica. cū dicit
Panē nostrū. Secūdo petit sumentū ex-
piationē. ibi. Libera nos q̄s. Tercio peti-
t pacis adimpletionē. ibi. Pac dñi sit sp̄
vobiscū. Quarto subiūgit specialē ppa-
rationē ad sacramēti sumptionē in orō-
nibus. ibi. Dñe iesu x̄pe. Perceptio rē.

Quantū ad primū p̄sb̄ter petit sa-
cramēti pceptionē in orōe dñica cū dicit
Panē nostrū. Premittit autē orōnis dñi-
ce p̄tationē et spūs institutionē diuinā.
et psequēter ipam orationē. Nā p̄mo al-
ta voce p̄mittit exhortationē dices. Ore-
mus. p hoc populū ad orandū et peten-
dū instigat. Et est sensus. Nos oremus
monst̄. i. induci vel p̄moniti a dño iesu
benignissimo. salutarib⁹ p̄ceptis. i. docu-
mētis. et diuina institutōe. i. instructōe:
formati. i. eruditi. audent⁹ dicere nō n̄ra
p̄sumptōe. Pater n̄r alte cantat. q̄ x̄ps
in noua lege ap̄re p̄dicauit. et in signū q̄
hec orō de euāgelio sumpta ē. Ideo orō
dñica et credo alte dicūt vt oēs addiscāt
sciāt et discant. Orō dñicalis oēs alias
excellit orōnes. auctoritate doctoris. bre-
uitate sermonis. fecūditate mysteriōrū
et sufficiētia petitionū. Ideo s̄m Tho-
orō p̄fectissima vocat. q̄ in ipa oia salutē
necessaria petunt. Nā omne petibile est
triple. Primū est boni collatio. et hoc tri-

plex est. Glorie. ibi. Adueniat reg. ^{70.} Ste.
ibi. Fiat volū. Nature. ibi. Panē nostrū.
Secūdo petim⁹ mali amotionē. Preterit
ibi. Dimicte nobis. P̄ntis. ibi. Et ne
nos indu. Futuri. Sed libera nos. Ter-
cio petimus appetibilia vtriusq̄ cōfir-
mationē. ibi. sanctificet nomē tuū. Cete-
ra de hac orōne dñica p̄siderāda. q̄ mul-
torū pandūt opuscula: relinq̄ intacta.

Libera nos quesu. dñe ab
oibus malis preteritis p̄nti-
bus et futuris et intercedē-
te beata et gloriosa semper
virgīe dei genitrice maria
cū b̄tis apostolis petro
et paulo atq̄ andrea cū oī-
bus scis. Da propicius pa-
cem in diebus nr̄is vt ope-
niē tue ⁊ aduti et a pecca-
to simus seper liberi et ab
oī perturbatōe securi. Per-
eundes dñm nostrū iesum
christū filiū tuū qui te. vi.
et reg. i. vnitāte spūs sancti
deus. Per oia secula seculo-
rum. Amen.

In hac p̄e petit cōicantū expiationē
vel impedimētū amotionē. cū dicit. Li-
bera. Hec orō d̄r embolismalis et excre-
scens. q̄ addit ad dñicam orationē q̄ss
augmentū. in cuius fine petimus a tri-
bus malis expart̄ que clare expr̄imunt
in hac orōne. Libera nos. **E**t tangūt
tur in ea quatuor. Primo petit peccati
expiationē. Secūdo facit sanctorū me-
morationē. et noīant quatuor q̄ magis
fuerē passioū x̄pi figuratiui et cū co-
b ij

crucifixi. quia maria stetit sub cruce. Pe-
trus et andreas fuerunt crucifixi. Paulus
aut xpi stigmata i suo corpe tulit. Ter-
cio petit duplicem pacem. Pectoris. sibi. ut si-
mus a pctō liberi. Pace xpi. sibi. ut simus
ab oi pcurbatōe securi. ut ope. i. auxilio.
adiuti. i. subleuari. Hec dicens sacerdos
accipit patenam q̄ a patēdo dicit. sciat latitudi-
dine charitatis. Et osculat eā in signum
charitatis. quā debet hēre ad oēs. Facit cru-
cem cū ea in facie. in signū q̄ virtus im-
mionis in oēs sit virtute charitatis. Alle-
gorice q̄ becorō silēter dicit. sciat triduanā
dñi sepulturā. et aploz silentium. qd̄ illo
tpe a p̄dicatōe xpi habuere. Eleuatio pa-
tene repñtat xpi resurrectionē. Facit cru-
cem cū patena de osculat eā. sciat q̄ xps
p̄ cruce infernū vicit et recedidit pecca-
tores p̄ti. Deponit corpale ab ore calicis
sciat lapidē sublatū a monumēto. Quar-
to diuidit hostiā in tres p̄tes cum dicit.
Per eundē. Primo sciat tres p̄tes corpis
mistici. scz ecclesiā triumphantē. militā-
tē. et purgatorū sustinentē. Prima pars
sciat gratiarū actiones. p̄ sanctis. scda. p̄
ciationē. p̄ defunctis. tercia. ordē. p̄ vi-
uis. et hec intingit sciat fideles in tribus
latōibz vite p̄ntis. Secōdo petit dicit q̄ hec vi-
uissio sit in mēoriā scē trinitatis. Tercio
p̄pter triplicē statū xpi representandū. qz
fuit cū hoibus in terra manēs. in sepul-
cro quiescēs. et est in celo exstēs. Per h̄
q̄ altecludēs dicit. Per oia seclā se. amē
populi p̄sentam q̄rit de p̄missis. Etia re-
pñtat gaudiū qd̄ de xpi resurrectione p̄ces-
dit q̄ ampli⁹ nō morit sed uiuit. per oia se-
cula seculorum.

Pax ⁊ dñi sit ⁊ semper vo-
⁊ b̄iscū. **Agnus dei** ter dicitur.
Fiat hec cōmixtio cor-
poris et sanguis dñi nostri
iesu christi oibus nobis su-
mēribus salus aie et corpo-

ris in vitā etērnā. Amen.
Dñe iesu christe qui dixisti
sti apostolis tuis ⁊c.

Hec est clausula tercia q̄ntēptis missē
in q̄ postulat pacis adimpletio. cū dicit
Pax dñi sit sp̄ vobiscū. Et triplicē facit
cruce supra calicē cū hostia. ad petendā
triplicē pacē. xpi. pectoris. et eremitatis
qz pax necessaria est fidelū cordibz. ut fru-
ctuose cōcent. Ideo q̄ pacē nō hnt. cōia-
nem in xpi corpe nō habēt. qz in pace fa-
ctus est loc⁹ eius. Et sūt tres cruces. qz
pax quietis in glā dat a tora trinitate vi-
tute passionis xpi. Vel sciat q̄ xps p̄ suā
resurrectionē trā leuificauit q̄ fuerūt i ce-
lo. in terra. et q̄ in limbo. Distice vero
he tres cruces repñtant tres marias do-
minū in sepulcro q̄rentes. Vel tridū q̄
dñs fuit in sepulcro. Et qz pacis adim-
pletio oēm exuperat sensuz. Ideo inchoat
a sacerdote cū dicit. Pax dñi. et p̄pletur a
choro cū ter dicit. Agn⁹ dei. Et nota q̄
tria a sacerdote incepta chorus p̄sequit.
Gla in excelsis. qd̄ p̄ntet ad spem. Tre-
do ad fidem. Et pax dñi ad charitatē.
Christus dicit agn⁹ dei. p̄pter ipi⁹ pietatē
inno centiā et māfustudinē. Vel ideo qz
xps trā agnouit patrē obediētia. matrē
cura. nos pctōres misericōdia. Agn⁹ dicit ab
agnon grece qd̄ est plū latine. qz p̄ se p̄
nobis obtulit. Agn⁹ dei triplicat. qz trā
mala a nobis p̄missa. p̄ ipm petim⁹ nos
bis dimittit scz q̄ ore corde et ope deliqui-
mus. Dicit bis miserere nob. p̄pter dū-
plex malē. culpe et pene. Et dona nobis
pacē. Etia ad p̄secutionē ois boni. Vel
miserere nobis. quo ad corpus et aiam.
Dona nobis pacē q̄ntum ad vtrūqz. In
missis defunctorū bis dicit. dona eis re-
quiem. id est a pena liberationē. et glorie
beatitudinē. Tercio addit sempiternā.
ibi petit eis duplicē stolam. hoc est corpo-
ris et aie glorificationē. Hunc p̄sequē
tersequit oratio. Fiat hec cōmixtio. id est

Sacramentorum unio. Illa verba dicitur non
quod in hac immixtione consecratur vel consecra-
tio fiat. sed ut nunc effectum suum sortatur in
aia alimentum. Hec immixtio corporis et
sanguinis significat unionem factam aie et
corporis christi in sepulchro quando resurrex-
it. Vel quod corpus non fuit sine sanguine
nec sanguis sine corpore. In resurrectione
facta est horum trium unio. Et quod pax omni-
bus est necessaria ideo ipsam in oratione spes
efficaciter cum dicit. Domine iesu christe. Hac oratione
completa sacerdos dat pacem et accipit. quod
hec pax consensus signat omnium ad ea que
facta sunt in mysterio consecrationis. Su-
mimus autem pacis osculum ante immixtio-
nem in hoc significantes quod omnem amaritum
dinem cordis quam habemus ad proximum des-
bemus deponere. quod si inuicem discordamus
in corpore christi non manemus. Populus su-
mit osculum pacis. quod domini sui gratiam et an-
gelorum concordiam pro morte christi se meruisse
gratulatur. Item ut charitatis vinculo con-
nectamur. et ut concordiam inter nos esse de-
monstramus. et cum illa corpus christi sumamus.
sine qua munera nostra deo non sunt
accepta. Vel ut fideles se coheredes in unitate
fidei profiteantur. Et est quasi loco
comunionis qua fideles qui in primitiua eccle-
sia misse inerat sumebant quotidie benedictum
cum panem et osculum pacis. et quod panis salu-
um secum in. et dari non potuit. ideo loco
eius dicitur collecta super populum quam diacono
dicitur. humiliate capitavimus deo. Quando
sacerdos petit pacem inclinatur se ad altare
osculatur illud et crucem in libro. in signum
quod christus dedit discipulis suis pacem post
resurrectionem quam venit ad eos clausis ta-
nulis dicens. Pax vobis. Et postquam hoc dixit
misit et ostendit eis manus et latus. in signum
huius per hyter cancellatis manibus
vertit se ad ministrum. et ostendit ei manus
et osculatur imaginem a ministro sibi allatam
et dat ministro pacem in persona omnium di-
scipulorum dicens. Pax tibi et. In missa
defunctorum pax non datur. quia defuncti
non sunt in perturbacione huius mundi. nec

indigent societate temporali. Nec datur
inter monachos. quod mortui debent esse
mundo.

**Domine iesu christe fili dei vi-
ui qui ex voluntate patris.
Item. Perceptio corporis
cum alijs.**

Hec est clausula quarta quinte partis
ipsius misse. in qua procedit sacerdos ad
tremendum sacrificij participationem. pro deuotum
orationum preparationem. Ad quas se
deuote inclinans et indignum iudicans. de
uni fonte pietatis petit ut sibi et ceteris
proficiat ad salutem. Et continet tres clausulas.
Nam primo aliquas orationes permittit
ibi. Domine iesu. cum alijs tribus. Se-
cundo aliquas interserit. Tercio nonnullas
subiungit. Premittit enim quattuor
orationes. In prima petit pro sui iustificacione
ibi. Domine iesu. In secunda petit ut fructuosum
se comunicet. ibi. perceptio. In tertia suam
indignitatem recognoscit. ibi. Domine non
sum dignus. In quarta sumptuam fiduciam
se erigit. His dicitur orationibus de-
bet se sacerdos deuote recolligere. et altitudinem
huius sacramenti ponderare. et tria
notanter considerare. Primo quid sumit.
quod verum corpus christi. Secundo propter quod.
quod propter utilitatem totius ecclesie et persone.
propter. Tercio qualiter sumit virum digne
vel indigne. In ore sacramentum tenens
poterit sic meditari. Veni in animam ser-
ui tui domine deus meus. mecum tibi in
corporare digneris ut mihi mori et tibi
soli placere valeam. Sumendo sacramen-
ta aliquas orationes dicit. Et post sum-
ptionem aliquas subiungit in quibus pe-
tit fructum comunions. ibi. Corpus tuum.
um. et ibi. Quod ore. Trina sacerdotis
ablutio. in principio. in medio. et in fine
misse. designat quod sacerdos offert sacrificium
salutare. Ad emundationem scilicet
cogitationis. locutionis. et operationis.

Vel ad purgationē peccati originalis ve
nialis et mortalis.

Sexta pars misse dicitur
Gratiarū actio.

Hec est ps sexta pncipalis et
ultima ipsi misse q̄ dicitur Gratiarū
actio et est finalis misse cō
clusio Et diuidit̄ in tres clau
sulas. Nā primo poit̄ p̄ll̄ exultationē:
quā rep̄ntat cōlo: añ̄ q̄ndā dicta. Secōdo
soluit gratiarū actōes i cōplenda. Ter
cio subiungit̄ finale misse p̄clusionē. ibi.
Ite missa est. vel b̄ndicam. Circa p̄m
mū est notandū q̄ post sumptionē sac̄ri
et digitoz abluōne sequit̄ cant̄ cū q̄dā
subilo leticie q̄ dicit̄ cōlo vel añ̄. et cantat̄ in
signū leticie et sp̄ualis gaudij p̄ sumptōe
tati sacrificij. Dicit̄ aut̄ cōlo in signū q̄
cōlo facta est. vel vt̄ in p̄nti cōicem̄ san
ctis in gr̄a: et in futuro in gl̄a. Ite in si
gnū q̄ p̄ll̄s olim oī die cōicabat et po
stea dicebāt añ̄. p̄ gratiarū actōe. in signū
hui⁹ hodie dat̄ pax. Item p̄ illo q̄ postea
statutū fuit̄ t̄m dñicis dieb̄ cōicare. nūc
dat̄ panis b̄ndictus vel sal. Dicit̄ cō
munio dicit̄ gaudij ap̄loz de xp̄i resurre
ctione. Añ̄ ideo dicit̄ cōlo vt̄ p̄ eā cōmuni
cemus deo et sanctis.

De complenda

Comunionē dicta sacerdos letus ad po
pulū severtit̄ et ip̄m salutās dicit. Dñs
vobiscū. sup. maneat in eternū in visceri
bus v̄ris infusus. Postea redit̄ ad dex
trū cornu altaris et eleuatis manib̄ po
pulū ad orationē puocat dices Orem⁹.
et ponit̄ numerū collectarū sicut in p̄nci
pio misse. ad significandū q̄ ita nobis est
necessaria subsequēs gr̄a sicut p̄cedens.

Cōplenda agit gratiarū actōes. p̄ p̄cep
to b̄nficio cōionis. In ip̄a em̄ petit̄ cō
munionis p̄fectionē q̄ duplex est. Bre et
gl̄e. vna est i via alia in patria. Dicit̄ cō
plenda q̄ p̄ ip̄am cōplet̄ missa. Legit̄ in

dextra pte altaris in signū q̄ iudet̄ in fi
ne ad xp̄m cōuertent̄. Finit̄ eā in medio
altaris in q̄ xp̄s signat̄. q̄ in xp̄o vniēt̄
iudei et gētes. Missa inchoat̄ et finit̄
in dextro cornu. q̄ p̄ dextrā leta. per sinis
stram designant̄ tristitia. Nā s̄m Inno.
p̄ncipiū misse gaudij natiuitatis ostē
dit. In medio transit̄ ad leuā. vbi tristitiā
passionis insinuat. Sed in fine iterū res
dit̄ ad dextrā. vbi gaudij resurrectionis
et ascensionis annūciat. Dicit̄ cōplen
da ip̄i ascensionē fecit. q̄ etiā extēsis dicit̄ ma
nibus: q̄ ip̄s extēsis manib̄ ascēdit̄ in ce
lū. Populū iterū salutat̄ dices. Dñs vo
biscū. oprās vt̄ a tēplo recedēs ad dño nō
recedat. Vel sic. dñs vobiscū. i. tota tri
nitas sit vobiscū. p̄ potētia. fili⁹ sapia.
sp̄s sanctus amore. Dñs est nomē cōe:
toti trinitati vniēt̄. Iesus est nomen
p̄onale. Quinq̄s salutādo p̄ll̄m. puer
tit̄ se ad p̄ll̄m in signū q̄ ip̄s quinq̄es
in die pasce suis apparuit.

De ite missa est

Hic sequit̄ tercā clausulā vltie par
tis misse q̄ dicit̄ misse p̄clusio. Et p̄tinet̄ l
seria. Primū est p̄ll̄ licētiatio. ibi. Ite
missa ē. Secundū ē eiusdē p̄ll̄ cū cruce
b̄ndictio Tercū ē q̄ p̄. r̄ finalis sup
plicatio. ibi. placeat̄ tibi. Quantū ad
p̄mū sciendū est q̄ missa trib̄ modis s̄
nitur. P̄mo p̄ ite missa ē. q̄ dicit̄ q̄n gl̄a
in excelsis deo cārat̄. in festis q̄n p̄ll̄us
p̄ns est. tūc em̄ ip̄m licētiās dicit̄. Ite
missa ē q̄si diceret. Ite. i. redite ad p̄pria
missa ē. i. oblata est hostia salutaris deo
Vel sic. Ite ad p̄pria missa est p̄summa
ta vel finita. Vel ite post xp̄m et sequim̄
eū. q̄ hostia missa ē. p̄ vobis ad deū p̄rem
placandū. Popul⁹ v̄o r̄idet. Deo gr̄as.
referim⁹ de misse p̄fectionē. et p̄ tati b̄nficij
p̄ceptōe. Secōdo cōcludit̄ missa. per
b̄ndicam⁹ dño. tūc em̄ p̄ll̄m distincte
nō alloquit̄ sed oēs ad gr̄a actōes inuol
tat̄ q̄ post oīa bona et data debem⁹ nos
b̄nilitare et gr̄as agere et s̄p̄ in gr̄a actōes